

Орос, Хятадын соёл, боловсролын харилцааны төлөв байдал

Чойжамцын Батцэцэг

Эрдэм шинжилгээний тэргүүлэх ажилтан, доктор (Ph.D)

ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэн,

Улаанбаатар, Монгол Улс

Цахим хаяг: battsetseg_ch@mas.ac.mn

Хураангуй: *Эл өгүүлэлд манай хөрш ОХУ, БНХАУ-ын хооронд 1990-ээд оноос хойш өнөөг хүртэл хэрэгжүүлж буй соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн салбарт байгуулсан гэрээ, хэлэлцээр, хамтын ажиллагааны механизм, үйл ажиллагааны онцлог, боловсролын байгууллагуудын хоорондын холбоо, оюутан солилцоо, бүс нутаг хоорондын харилцааны бодит үр дүнг тодорхойлохыг зорив. Мөн ОХУ, БНХАУ-ын хоорондын стратегийн түншлэлийн харилцаа нь зөвхөн улс төр, худалдаа-эдийн засгийн хүрээнд бус мөн соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн салбарт тэргүүлж байгаа тухай өгүүлэх болно.*

Түлхүүр үг: *Орос, Хятадын соёл, боловсролын хамтын ажиллагааны гэрээ, хэлэлцээр, оюутан солилцоо, бүс нутгийн харилцаа*

Монгол Улс нь хоёр их гүрний дунд зөвхөн хоёр хөрштэй хил залгаж оршдог газарзүйн байршилтайн хувьд тэдгээрийн хоорондын харилцааны төлөв байдал манай орны хувь заяа, эрх ашигт ихээхэн

нөлөөлдөг билээ. Иймд бид Орос, Хятадын хоорондын улс төр, нийгэм-эдийн засаг, соёлын аливаа харилцаа, хамтын ажиллагааны өрнөл, бууралтыг сонирхон судалж байх нь зүйн хэрэг юм. Ялангуяа олон улсын харилцаа, улс төр, эдийн засгийн нөхцөл байдал түргэн хувьсан өөрчлөгдөж буй өнөө үед Монгол, Орос, Хятад гурван улсын эдийн засгийн коридорын бүтээн байгуулалтын асуудлаар хэлэлцэж, түүн дотор улс төр, эдийн засаг, дэд бүтцийн талаар гурван талт хамтын ажиллагааг хэрэгжүүлэх арга зам, хамтран ажиллах механизмын талаар судалж бичиж байна. Мөн түүнчлэн Монгол-Хятад болон Монгол-Оросын соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн харилцаа, хоёр талт хамтын ажиллагааны тухай манай улсад хэвлэгдсэн судалгааны өгүүллүүд харьцангуй элбэг байна. Харин ОХУ, БНХАУ-ын хоорондын соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн салбарын хамтын ажиллагааны асуудлаар манай судлаачдын бичсэн өгүүлэл хараахан нийтлэгдээгүй гэж хэлж болно. Өнөөдөр бид “Хүйтэн дайнаас хойших Монгол, Орос, Хятадын гурамсан харилцаа” сэдвээр суурь судалгаа хийж байгаа бөгөөд уг ажлын дэд сэдвийн хүрээнд гурван орны гурван талт соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн салбарын харилцаа, хамтын ажиллагааны төлөв байдлыг судалж байна. Үүнтэй уялдуулан хоёр хөршийн хоорондын эл салбарын харилцаа, хамтын ажиллагаа хэрхэн өрнөж буй талаар тоймлон хүргэхийг зорив.

Орос, Хятад хоёр улс нь нийтлэг хамгийн урт хилийн заагтай, түүхийн ижил төстэй адилтгах талууд ихтэй, өнө эртнээс соёл, хүмүүнлэгийн талаар хамтын ажиллагаатай явж ирсэн хөрш орнууд юм. Ялангуяа XX зууны дунд үе буюу БНХАУ байгуулагдснаас хойш социалист орнуудын найрамдалт харилцааны үр дүнд хоёр орны соёлын харилцаа, хамтын ажиллагаа маш идэвхтэй өрнөж байв. Энэ хугацаанд ЗХУ нь БНХАУ-ын үндэсний боловсон хүчнийг бэлтгэхэд ихээхэн түлхэц болж байсан хийгээд Зөвлөлтөд боловсрол эзэмшсэн тухайн үеийн хятад сэхээтнүүд улс орныхоо шинэчлэлд түүхэн хувь нэмэр оруулсан тухай Оросын судлаачид онцлон тэмдэглэсэн байдаг. Тухайлбал, ЗХУ нь 1952-1966 оны хооронд БНХАУ-д 25 мянган залуу мэргэжилтнийг төрөл бүрийн чиглэлээр бэлтгэж өгсөн байна.

Энэхүү боловсролын хамтын ажиллагаа, тэр дундаа оюутан солилцоо нь хоёр орны залуу үеийнхний найрамдлыг гүнзгийрүүлэхэд түлхэц болсоор иржээ. Хүйтэн дайны дараа ЗХУ, БНХАУ-ын хоорондын харилцааг сэргээхэд энэхүү найрамдал маш чухал үүрэг гүйцэтгэсэн байна. Учир нь 1960-1980-аад оны сүүлч хүртэлх 20 гаруй жилийн хугацаанд хоёр орны харилцаанд хүндрэл гарч, харьцангуй царцанги байдалтай байсан юм.

XX зууны сүүлчээр дэлхий дахинд гарсан өөрчлөлтийн явцад Орос, Хятадын харилцааны сөргөлдөөн эцэс болж, хоёр орны харилцаа сэргэж эхэлсэн юм. Ялангуяа 1991 оноос эхлэн ОХУ, БНХАУ-ын улс төр, эдийн засаг, шинжлэх ухаан-технологи, цэрэг-батлан хамгаалах, соёл, боловсролын салбарын харилцаа, солилцоо, хамтын ажиллагаа харьцангуй хурдацтай хөгжих болсон байна. ОХУ-ын Ерөнхийлөгч Б.Н.Ельцин БНХАУ-д 1992 оны 12 дугаар сард айлчилсан бөгөөд айлчлалын зорилго нь эдийн засаг, техник болон цэрэг-армийн хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэн бэхжүүлэхэд чиглэгдэж байв. ОХУ, БНХАУ-ын анхны дээд хэмжээний уулзалтын үеэр “ОХУ болон БНХАУ-ын хоорондын харилцааны эрх зүйн үндсийн тухай хамтарсан Тунхаглал”¹-ыг баталсан юм. Уг тунхаглалын 19 дүгээр зүйлд: “... талууд соёл урлаг, боловсрол, мэдээлэл, аялал жуулчлал болон биеийн тамирын салбарын харилцаа хийгээд хоёр улсын залуучууд хоорондын солилцоог өргөжүүлэн хөгжүүлэх, мөн соёлын байгууллагуудын шууд харилцаа, иргэд хоорондын холбоог дэмжих, талууд хоёр орны хэл, уран зохиолыг харилцан зааж сургах”-ын ач холбогдлыг чухалчилсан байна. Мөн талууд соёлын салбарын боловсон хүчнийг сургах, үндэсний соёлын өвийг хамгаалах, орчуулан хэвлэх, сургуулиудын хооронд харилцаа хөгжүүлэх зэрэг салбарт хамтран ажиллах”² тухай тодорхойлжээ. Улмаар хоёр улсын Засгийн газрын 1992 оны 12 дугаар сарын 18-нд байгуулсан соёлын салбарт хамтран ажиллах тухай гэрээ, Засгийн

¹ *Орос-Хятадын гэрээ хэлэлцээрүүдийн эмхэтгэл (1949-1999 он)*, Москва, 1999, 132-133 дугаар тал.

² *Орос-Хятадын гэрээ, хэлэлцээрүүдийн эмхэтгэл*, Хоёрдугаар хэсэг (1949-2003), Улаанбаатар, 2003, 160 дугаар тал.

газар хоорондын болон хоёр орны холбогдох яамдууд, тэдгээрийн хэлтэс хоорондын ойрын жилүүдэд гүйцэтгэх соёлын салбарын хамтын ажиллагааны Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхлэв. Цаашилбал, ОХУ, БНХАУ-ын хоорондын хамтын ажиллагааны үндсэн хөдөлгөгч механизмыг боловсрол, соёл, эрүүл мэнд, биеийн тамир спортын салбарт бүрдүүлж, Орос, Хятадын хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааны комисс (үүнд: 5 дэд комисс, 3 ажлын хэсэг багтсан) байгуулжээ. Чингээд 1993 он болоход ОХУ, БНХАУ-ын найрамдалт, харилцан ашигтай хамтын ажиллагаа шинэ шатанд гарав. Энэ үед хоёр орны бүх талын харилцаа буюу улс төр, эдийн засаг, цэрэг-арми, соёл, боловсролын харилцаа маш хурдацтай хөгжиж эхэлсэн байна.

Улмаар 1996 оноос ОХУ, БНХАУ-ын харилцаа чанарын шинэ төвшинд гарч, дэлхийн улс төрийн тавцанд нөлөөлөх болсон юм. Энэ үед хоёр улсын Засгийн газрын тэргүүний уулзалтыг жилд нэгээс цөөнгүй удаа зохион байгуулах, цаашилбал бүр тогтмолжуулах механизм³ үйлчилж эхэлсэн гэж хэлж болно. 1997, 1998 онд хоёр улсын Соёлын яамны ивээл дор ОХУ-д Хятадын соёлын өдрүүд, БНХАУ-д Оросын соёлын өдрүүдийг⁴ ээлжлэн зохион байгуулжээ. Мөн 1999 онд БНХАУ байгуулагдсаны 50 жил, Орос-Хятадын хооронд дипломат харилцаа байгуулсны 50 жилийн ойн арга хэмжээний хүрээнд олон үйл явдал болжээ.

БНХАУ-ын Төрийн Зөвлөлийн Ерөнхий сайдын орлогч Ли Ланьцин 2000 оны 12 дугаар сард ОХУ-д айлчлах үеэр “ОХУ, БНХАУ-ын Засгийн газрын хооронд 2001-2002 онд хэрэгжүүлэх соёлын хамтын ажиллагааны Хөтөлбөр” болон “ОХУ-ын Соёлын яам болон БНХАУ-ын Соёлын Яамны хоорондын 2001-2002 оны

³ *Соглашение между Правительством РФ и Правительством КНР о создании и организационных основах механизма регулярных встреч глав правительств России и Китая*, Сборник Российско-китайских договоров 1949-1999 гг, Москва, 1999, С. 396; Протокол I заседания Комиссии по подготовке регулярных встреч глав правительств России и Китая, Сборник Российско-китайских договоров 1949-1999 гг, Москва, 1999, С. 399.

⁴ План культурного сотрудничества между Правительством Российской Федерации и Правительством Китайской Народной Республики на 1997, 1998 гг (принят в г. Пекин 27.06.1997 г.) [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://www.lawmix.ru/abrolaw/10084>

хамтын ажиллагааны Протокол”-д тус тус гарын үсэг зуржээ. Мөн Орос-Хятадын боловсрол, соёл, эрүүл мэнд, биеийн тамир спортын салбарт хамтран ажиллах талаар ОХУ-ын Засгийн газрын орлогч дарга В.И.Матвиенко, БНХАУ-ын Төрийн Зөвлөлийн ерөнхий сайдын орлогч Ли Ланьцин нарын хийсэн анхны хуралдаанаар дээрх салбарт хамтран ажиллах дэд комисс байгуулагдсан байна. Ийнхүү ОХУ, БНХАУ-ын анхны дээд хэмжээний уулзалтаас хойш хоёр улсын харилцаа эрчимтэй хөгжиж, цаашид хоёр улс шинэ хэлбэрийн харилцааг гүнзгийрүүлэн бэхжүүлэх, хоёр орны харилцааны хэтийн төлөв, XXI зуунд хоёр орны харилцааг цоо шинэ төвшинд гаргах, хоёр орны хамтын ажиллагааны их нөөцийг дээд зэргээр оновчтой ашиглах том зорилтуудыг дэвшүүлэн тавьсан юм.

Шинэ зууны гараанаас эхлэн өнөө хүртэл ОХУ, БНХАУ хамтран хоёр орны төрийн тэргүүний харилцан айлчлалыг жил бүр тогтмолжуулах механизмыг бүрдүүлжээ. Тухайлбал, 2000-2018 он хүртэлх хугацаанд хоёр орны төрийн тэргүүний айлчлал 19 удаа болж, Москва, Бээжинд хамтын ажиллагааны олон чухал баримт бичиг⁵ гарын үсэг зуржээ. Эдгээр гэрээ, хэлэлцээрийн дотор “Соёлын хамтын ажиллагааны тухай гэрээ”⁶ (2001) багтаж буй. Энэ гэрээ нь хоёр улсын Засгийн газар хоорондын соёлын салбарын хүрээнд хийсэн анхны урт хугацааны баримт бичиг болсноороо онцгой ач холбогдолтой болж, ОХУ, БНХАУ-ын соёлын харилцааны хөгжлийн гэрээ эрхийн суурь үндэс болсон байна.

Нөгөөтэйгүүр ОХУ, БНХАУ-ын хооронд байгуулсан хүмүүнлэгийн салбарт 1990-2000 оны эхэн хүртэлх хугацаанд хэрэгжүүлсэн хамтын ажиллагааны гэрээ хэлэлцээрийг дурдвал, *нэгд*, хоёр орны төрийн байгууллагуудын хоорондын гэрээ, хэлэлцээр (соёл, шинжлэх ухаан, боловсролын болон бусад яам); *хоёрт*, орон нутгийн засаг захиргааны хооронд бүс нутгийн төвшинд олон талт

⁵ Цуй Хэн, Фу Лин, “Трехстороннее взаимодействие между Китаем, Европейскими странами и Россией: изменения и перспективы”, *Даяришил ба өнөөгийн Еврази: Түүх, хандлага, өөрчлөлтийн сорил*, Улаанбаатар, 2018, 79 дүгээр тал.

⁶ “Орос-Хятадын хамтарсан Тунхаглал”, *Проблемы Дальнего Востока*, 1(1993), 5 дугаар тал.

солилцооны хүрээнд хийгдсэн гэрээ хэлэлцээр; *суравт*, шинжлэх ухаан, соёл, боловсрол, спортын салбарт бие даасан байгууллагуудын хоорондын хоёр талт гэрээ, хэлэлцээр (шинжлэх ухааны академи, театр, музей, олон нийтийн байгууллагууд, сургуулиуд хоорондын гэх мэт); *дөрөвт*, хоёр улсын ард иргэд хоорондын хувийн төвшинд хийгдсэн яриа хэлцэл багтана.

Шинэ зуунд хоёр орны соёлын хамтын ажиллагаа яриа хэлэлцээний төвшинд шилжиж, өөр өөрийн соёлын онцлогийг хадгалсан, соёлын харилцан ашигтай хамтын ажиллагааны шинэ загвартай болсон байна. Ийнхүү орчин үед “Орос, Хятад хоёр улс соёлын хамтын ажиллагааны үндсэн дээр өөрийн үндэснийхээ соёлыг нийгмийн шинэчлэл рүү чиглүүлэн идэвхтэй сэргээн мандуулж байна”⁷ гэж “Культурное взаимодействие Китая и России основывается на желании стремлении народов двух стран”⁸ өгүүлэлд бичсэн байна.

Цаашид хоёр улсын Соёлын яамны ивээл дор ОХУ-д Хятадын соёлын өдрүүд, БНХАУ-д Оросын соёлын өдрүүдийг⁸ 2003, 2004 онд ээлжлэн зохион байгуулагдав. Ялангуяа хоёр талын соёлын салбарын хамтын ажиллагаа 2006, 2007 онд улам эрчимжсэн нь эхлээд БНХАУ-д “Оросын жил”, дараа нь ОХУ-д “Хятадын жил” болсонтой холбоотой гэж зарим судлаач үзэж байна. Эдгээр санаачлагын хүрээнд хоёр орны ард түмний хоорондын харилцан ойлголцлыг нэмэгдүүлэх, найрамдал нөхөрлөлийг бэхжүүлэхэд түлхэц болох соёлын маш олон арга хэмжээ зохиогдсон юм. Тухайлбал 2006 оныг БНХАУ-д “Оросын жил” болгон тунхагласан бөгөөд 2006 оны 3 дугаар сарын 21-нд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.Путин БНХАУ-д албан ёсны айлчлал хийх үеэр БНХАУ дахь “Оросын жил”-ийн үйл ажиллагааг албан ёсоор нээсэн байна. Энэхүү “Оросын жил”-

⁷ Гочэн Чжао, Культурное взаимодействие Китая и России основы вається на желании и стремлении народов двух стран. 28.06.2012//<http://infoshos.ru/ru/?idn=10126>

⁸ План культурного сотрудничества между Правительством Российской Федерации и Правительством Китайской Народной Республики на 1997, 1998 гг. (принят в г. Пекин 27.06.1997 г.) [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://www.lawmix.ru/abrolaw/10084>

ийн голлох арга хэмжээнд 2006 оны 11 дүгээр сард Бээжин хотноо Оросын аж үйлдвэр, шинжлэх ухаан, эмнэлэгийн болон бусад салбарт олсон ололт амжилтыг цогцоор харуулсан Оросын Үндэсний томоохон үзэсгэлэнг нэрлэсэн байна. Мөн үеэр Оросын үйлдвэр, аж ахуйн нэгжүүд Харбины худалдаа эдийн засгийн яармаг, Шэньжэнд олон улсын өндөр технологийн яармаг, Шанхайн олон улсын аж үйлдвэрийн яармаг болон Хятадын худалдаа, аж үйлдвэрийн бусад гол гол үзэсгэлэн яармагт оролцжээ. Шанхайн олон улсын аялал жуулчлалын энэ үзэсгэлэн яармагт Нэгдсэн Оросын тавьсан павильон нь хятадуудын сонирхлыг ихэд татсан юм. Түүнчлэн 2006 оны 1 дүгээр сард Бээжин хотноо Вологодский мужийн танилцуулга болж, Приморийн хязгаар, Эрхүү, Камчатка болон Ульяновскийн удирдагчид БНХАУ-д айлчилжээ. ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.Путины айлчлалын (2007 он) үеэр 3 дугаар сард ОХУ, БНХАУ-ын тэргүүлэх 10 их, дээд сургуулийн ректорын форум болж, Оросын боловсролын үйлчилгээний үзэсгэлэн гарсаны сацуу их, дээд сургуулиудын харилцаа холбооны хүрээнд цуврал арга хэмжээ⁹ хэрэгжүүлжээ.

2007 оны 1, 2 дугаар сард БНХАУ-д болсон “Оросын жил”-ийн үйл ажиллагаанд ойролцоогоор 30 гаруй арга хэмжээ зохион байгуулагдсан байна. 2007 оны 1 дүгээр сарын 1-нд ОХУ-д болсон “Хятадын жил”-ийн нээлтийг хоёр орны тэргүүн харилцан баярын цахилгаан утас илгээснээр эхэлжээ. Ийнхүү 2007 оны эхээр БНХАУ-ын дарга Ху Жиньтао ОХУ-д айлчилж, ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.Путины хамт “Хятадын жил”-ийн нээлтийн ёслолд оролцсон байна. ОХУ-д болсон “Хятадын жил”-ийн хүрээнд хоёр талын тохиролцсон төлөвлөгөөний дагуу 200-аад арга хэмжээ зохион байгуулагдсаны 10 гаруй нь төрийн дээд түвшний хэмжээнд болсныг онцлон тэмдэглэж байна. Ийнхүү хоёр орны арга хэмжээ амжилттай хэрэгжүүлсэн туршлагыг үндэслэн хоёр орон хамтран 2009, 2010 онд “Орос хэлний жил” болон “Хятад хэлний жил”-ийг харилцан зохион байгуулав. Хоёр улсын энэ “хэлний жил”-ийн хүрээнд

⁹ “Хятад дахь Оросын жил”, Хятадад хийсэн албан ёсны айлчлалын тухай. 12.12.2007//<http://archive.kremlin.ru/events/articles>; Романов,С, “Гуманитарное сотрудничество России Китая”, 31.05.2013// <http://www.atrinfo.ru/commentary/hum>

зохиогдох арга хэмжээг зөвхөн хэл шинжлэлээр хязгаарлаагүй бас соёл, боловсрол, хэвлэл мэдээлэл, кино болон бусад салбарын үйл ажиллагааг хамруулсан байна. Үүнээс харахад хоёр хөршийн хооронд хэрэгжүүлж буй соёлын хамтын ажиллагааны цар хүрээ өргөн дэлгэр, зөвхөн нэг хот, мужаар хязгаарлагдахгүй, хоёр орны нийт нутаг дэвсгэрийг хамарч буйгаараа онцлогтой байна.

2010 оны 9 дүгээр сарын сүүлчээр Хятадын Соёлын төвийг Москвад, Оросын Соёлын төвийг Бээжинд тус тус нээсэн нь хоёр орны соёлын харилцааны хөгжилд цоо шинэ хуудас нээжээ. Тухайлбал, уг Соёлын төвөөр ОХУ-ын Ерөнхийлөгч Д.Медведев БНХАУ-д 2010 оны 9 дүгээр сарын 27-нд айлчлах үеэрээ, мөн ОХУ-ын Үнэн алдартны шашны сүмийн тэргүүн хамба лам Кирилл нар тус тус зочилсон нь Орос, Хятадын хоорондын соёлын хөгжилд ач холбогдолтой болсон байна. Энэ айлчлал нь БНХАУ-д Оросын шашны тэргүүний маш өндөр түвшинд хийсэн анхны айлчлал бөгөөд хоёр орны ард түмний хоорондын хамтын ажиллагаа, найрамдлыг бэхжүүлэхэд маш чухал алхам болжээ. Энэ бол зөвхөн нийгмийн зүтгэлтэн, өнөө цагийн чухал сэтгэгчийн хувьд бус түүхийн 300 гаруй жилийн хугацаанд Оросын Үнэн алдартны сүмийн тэргүүний Хятадад хийсэн айлчлал гэдгээрээ онцлогтой болсон байна.

Нөгөөтэйгүүр Орос, Хятадын соёлын харилцааны хөгжилд хоёр талын соёл болон кино урлагийн салбар хүрээний хамтын ажиллагааны дэд комисс (Орос-Хятадын Засгийн газар хоорондын хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааны талаарх комиссын бүрэлдэхүүнд ордог)-ын үйл ажиллагаа чухал үүрэг гүйцэтгэжээ. Тэдгээр комиссын хүмүүнлэгийн салбарт хэрэгжүүлж буй хамтын ажиллагаа нь хоёр талын хэлхээ холбоог өргөжүүлэн тэлэхэд оршиж буй аливаа асуудлыг зохицуулан шийдвэрлэхийг чухалчилдаг. Цаашилбал ОХУ, БНХАУ-ын харилцааны стратегийн түншлэлийн суурь үндсийг бүрэлдүүлэх, хөгжлийг бүхэлд нь урагшлуулахад түлхэц болох ажээ. Ийнхүү хоёр орны хүмүүнлэгийн салбарын хамтын ажиллагаа улам эрчимтэй хөгжиж, хоёр улсын хооронд томоохон төслүүд амжилттай хэрэгжиж ирснийг 2014-2015 оныг “Найрамдалт

залуусын солилцооны жил”, 2016-2017 оныг “Орос, Хятадын Хэвлэл мэдээллийн жил”, 2018-2019 оныг “Орос, Хятадын бүс нутаг хоорондын харилцааны жил”¹⁰ болгон зарласнаас тодорхой харж болох юм.

Үүнээс гадна хоёр орны соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн салбарын төслүүд нь ШХАБ, ЮНЕСКО болон бусад олон улсын байгууллагуудын хүрээнд хэрэгжиж байгааг онцлон дурдах нь зүйтэй. Тухайлбал, ШХАБ-ын тэргүүлэх нэг чиглэл бол хүмүүнлэгийн салбарын хамтын ажиллагаа юм. ШХАБ байгуулагдсанаас хойш гишүүн орнууд соёл, боловсрол, байгаль хамгаалал, залуучуудын талаарх бодлого, аялал жуулчлал, биеийн тамир спорт, хэвлэл мэдээлэл¹¹ зэрэг салбарт үйл ажиллагаа явуулж байна. Мөн Орос дахь Күнзийн институт болон “Оросын төв”, “Соёлын төв”-ийн хүрээнд үндэсний хэл, соёлоо дэлхий дахинд түгээн дэлгэрүүлж байна. Ялангуяа “Үндэсний жил”, “Үндэсний хэл”-ний жилийг тус тус явуулсны дараа жуулчдын тоо нэмэгдсэн ба Хятад улсад суралцагч оросуудын тоо, Орос улсад суралцах хятадуудын тоо ч үлэмж өсчээ. Ийнхүү хоёр орны соёл, урлагийн талаарх томоохон ашиг сонирхол нь тэдгээрийг ойртуулахад бас нэг чухал түлхэц болж байна. Нөгөөтэйгүүр Оросын эртний утга соёлын уламжлал (утга зохиол, бүжгэн жүжиг, уран гулгалт гэх мэт) болон Хятадын олон мянган жилийн соёл иргэншил эдгээр хоёр орны ард түмнийг татах сонирхол, үеэс үед дамжин ирснийг гэрчилж байна. Боловсролын салбарын тухайд, Орос, Хятадын боловсролын салбарын хамтын ажиллагааг дараах үе шатанд хувааж авч үзэж болох юм. Үүнд:

I үе шат буюу 1990-1992 он. Энэ үед хоёр орны хоорондох сөргөлдөөн намжиж, харилцаа хэвийн болох үе;

II үе шат 1993-1995 он. Энэ үед хоёр талын соёл, боловсролын харилцаа сайжирсан. Өөрөөр хэлбэл, Орос, Хятадын

¹⁰ 人民日报 “Рэньминь рибэо” сонин, хятад хэлээр. 2018.09.12.

¹¹ Е.В.Бойкова, “ШХАБ-ын гишүүн орнуудын хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааны асуудлууд”, Олон улс судлал сэтгүүл, Улаанбаатар, 1(2018), 19 дүгээр тал.

найрамдалт, харилцан ашигтай хамтын ажиллагаа шинэ шатанд гарсан. Энэ үед 1995 оны 6 дугаар сарын 26-нд “Боловсролын тухай болон Эрдмийн зэргийг харилцан хүлээн зөвшөөрөх, тэгш солилцооны тухай” баримт бичигт гарын үсэг зуржээ.

III үе шат буюу 1996-2000 он. Стратегийн түншлэлийн харилцаа тогтоосон үе. Өөрөөр хэлбэл, 1996 оноос ОХУ, БНХАУ-ын харилцаа чанарын шинэ төвшинд гарахын сацуу хоёр орны боловсролын салбарын хамтын ажиллагаа болон соёлын солилцооны хөгжил мөн шинэ шатанд гарсан.

IV үе шат буюу 2001 оноос эдүгээ хүртэлх үе. Уг үеийг хоёр орны хооронд сайн хөршийн найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагааны эрин үе хэмээн тодорхойлж байна. 2001 оны 6 дугаар сард хоёр тал “Сайн хөршийн, найрамдалт, хамтын ажиллагааны гэрээ”¹²-нд гарын үсэг зурсан нь түүхэн баримт бичиг болжээ. Уг гэрээг байгуулсны дараа хоёр улсын соёл, боловсролын үйл ажиллагаа улам идэвхжиж эхэлсэн байна.

БНХАУ-д ОХУ-тай хамтарсан боловсролын салбарын үйл ажиллагаа, ялангуяа боловсон хүчнийг хамтран бэлтгэх тал дээр улам өргөжин тэлэхийн зэрэгцээ Хятадад орос хэл сурах сонирхогчдын тоо өсч, хятад залуус орос хэл шамдан суралцах болов. Хэл сурах нь олон янзын соёлыг танин мэдэх арга бөгөөд эндээс үүдээд асар том ашиг сонирхол бий болдог. Хэдийгээр Хятадад нэг талаас орос хэлний мэргэжилтэн багш нар буй болж, орос хэл сурах сонирхол нэмэгдэж байгаа ч тухайлбал, инженер, технологи, биологи, хими, уул уурхай, газрын тос, эрчим хүч, банк санхүү зэрэг нарийн мэргэжлийн орос хэлний орчуулагч хангалтгүй байгаа талаар Хятадын хэвлэлд дурдсан байна. Хятадын оюутнууд зөвхөн орос хэл сурах сонирхолтойгоос гадна мөн инженер, эрчим хүч, химийн чиглэлээр бакалавр, магистрын хөтөлбөрт хамрагдах

¹² “Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между РФ и КНР”, Российская газета, 2001 17 июля, Проблемы Дальнего Востока, 5(2001),6 дугаар тал.

ихээхэн боломжтой болжээ. Нөгөөтэйгүүр БНХАУ-ын Гэгээрлийн яамны Дээд боловсролын хэлтсээс Хятадын их, дээд сургуулиудад орос хэлээр сурах бичгийг боловсруулах хөтөлбөрийг баталсан байна. Энэ шийдвэртэй холбогдуулан Хятадад орос хэлний шинэ сурах бичиг, гарын авлагыг иж бүрнээр нь хэвлэжээ. Одоогоор орос хэлний мэргэжилтэн багш нар Хятадын 120 гаруй их дээд сургуульд багшилж байна.¹³

XXI зууны эхээр БНХАУ боловсролын салбарынхаа шинэчлэлийг чухалчлан БНХАУ-ын Төрийн Зөвлөлөөс 2010 оны 8 дугаар сард “БНХАУ-ын боловсролын салбар дахь дунд, урт хугацааны инноваци болон хөгжлийн мастер төлөвлөгөөг (2010-2020)”¹⁴ баталсан. БНХАУ-д ийнхүү боловсролын салбарыг бүх талаар өөрчлөн шинэчлэх ажлыг эхлүүлснээр XXI зууны шилдэг мэргэжилтнийг бэлтгэх, салбар чиглэлээр нарийн мэргэжил эзэмшүүлэхээр гадаад, дотоодын их дээд сургуулиудад суралцуулах боломж нээгджээ. Энэ шинэчлэл нь хоёр орны боловсролын салбарын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэхэд ч ихээхэн түлхэц болж байна. Тухайлбал, сүүлийн жилүүдэд ОХУ-ын 150 гаруй их дээд сургууль, БНХАУ-ын 600 их дээд сургуультай түншлэлийн харилцаа тогтоосон нь ач холбогдолтой болж байна. ОХУ-ын Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны мэдээлснээр Орос, Хятадын их дээд сургуулиудын хооронд ойролцоогоор шууд 900 гаруй гэрээнд гарын үсэг зурсан ба мөн тодорхой хүрээнд их дээд сургуулийн 8 холбоо байгуулаад байгаа ажээ. Өнөө хоёр орны хамтын ажиллагааны төсөлд оролцож буй их дээд сургуулиудын тоо 750-иас давсан бөгөөд түүний дотор мөн “5-100 төсөл” гэсэн төсөлд их дээд сургуулиуд оролцож байна. Үүнд, Бээжингийн политехникийн их сургууль, Харбины политехникийн их сургууль, Цинхуа их сургууль, Бээжингийн Сансрын их сургууль, Өмнөд Хятадын технологийн их сургууль, Зүүн хойд багшийн их сургууль, Дорнод Хятадын багшийн

¹³ Россия, Китай, Образование, наука, минобрнауки.рф, 11 сентября 2018->№ 2726762

¹⁴ 中共中央国务院印发《国家中长期教育改革和发展规划纲要（2010-2020年）》，<http://theory.southcn.com/>“Төрийн дунд урт хугацааны боловсролын өөрчлөлт шинэчлэл болон хөгжлийн хэтийн төлөвлөгөөний хөтөлбөр”-ийг ХКН-ын Төв Хороо, Төрийн Зөвлөл хэвлүүлэн нийтлүүлэв.

их сургууль, Зянсугийн багшийн их сургууль орж байна.¹⁵

Оросын статистикийн мэдээгээр ОХУ-ын их дээд сургуульд 2014-2015 болон 2015-2016 оны хичээлийн жилд бакалавраар 109 мянга, магистрын сургалтанд 12 мянган хятад оюутан хамрагджээ. Ялангуяа дээр дурдсан “5-100 төсөл”-ийн хүрээнд их сургуульд хятад оюутны тоо нэмэгдэх хандлагатай болжээ.¹⁶ Ийнхүү Орос, Хятадын хоорондын стратегийн түншлэлийн харилцаа ялангуяа дээд боловсролын салбар болон шинжлэх ухаан-зохион бүтээх үйл ажиллагааны хүрээнд асар ихээр хөгжиж байна. Нөгөөтэйгүүр хоёр орны ялангуяа хил орчмын бүс нутагт хятад, орос хэл эзэмших сонирхол тасралтгүй өсөх хандлагатай болж байна. Энэ нь тухайлбал, Өвөр Байгалийн хязгаарын их дээд сургуулиудад, мөн Хятадын Зүүн хойд бүс нутгийн их дээд сургуулиудад ажиглагдаж байна. Орос-Хятадын хамтарсан үйл ажиллагаа орон нутгийн хүрээнд ихээхэн хэрэгжиж, бүс нутаг хоорондын харилцаа холбоо хөгжихийн сацуу соёл хүмүүнлэгийн салбарын үйл ажиллагаа ч идэвхжиж иржээ.

Өнөөдөр ОХУ-ын Алс Дорнодын бүс нутаг нь хоёр орны аливаа хамтарсан төслийг хэрэгжүүлэх ирээдүйтэй талбар болж байна. БНХАУ-ын дарга Ши Жиньпин Дорнын эдийн засгийн IV форумд оролцсон нь БНХАУ-ын Зүүн хойд бүс нутаг болон ОХУ-ын Алс Дорнодын бүс нутгийн хооронд цаашид харилцан ашигтай хамтран ажиллахад, мөн түүнчлэн хоёр орны хил орчмын бүс нутгийн хоорондын үйл ажиллагаанд түлхэц болж байна. Ийнхүү хоёр талын цаашдын хамтын ажиллагааны хөгжлийг “Алс Дорнодын хөгжлийн стратеги”-д чиглүүлэхэд ач холбогдолтой болжээ. 2009 оны 9 дүгээр сард ОХУ, БНХАУ-ын тэргүүн Оросын Дорнод Сибирь болон Алс Дорнодын бүс нутаг- Хятадын Зүүн хойд бүс нутгийн хооронд 2018 он хүртэл хил орчмын бүс нутгийг хөгжүүлэхэд түлхэц

¹⁵ 光明日报.«Гуанмин рибэо»сонин.2017.12.13.俄中两国教育合作将在哪些领域出彩 - 访俄罗斯联邦教育与科学部副部长柳德米拉·奥戈罗多娃. хятад хэлээр, “Орос-Хятадын боловсролын салбарын хамтын ажиллагаа хэрхэн хөгжиж байгаа тухай” ОХУ-ын Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны орлогч сайд Огородоватай хийсэн ярилцлага.

¹⁶ Мөн тэнд.

болох хамтын ажиллагааны Хөтөлбөрийг¹⁷ баталсан юм. Тухайлбал, Орос, Хятадын бүс нутгийн засаг захиргааны түвшинд түншлэлийн 234 гэрээ хэлэлцээр байгуулсны дотор 91 нь Холбооны субъектын хэмжээнд, 143 нь орон нутгийн засаг захиргааны түвшинд хийгджээ. Оросын Холбооны 51 субъект нь БНХАУ-ын орон нутгийн хэмжээнд хамтын ажиллагааны гэрээтэй бөгөөд Хятадын 91 орон нутагтай ах дүүгийн болон түншлэлийн харилцаатай¹⁸ байна. Ийнхүү хоёр талын орон нутгийн хамтын ажиллагаа тогтмолжиж, өргөжин тэлж байгаа нь ОХУ болон БНХАУ-ын хоорондын харилцаа бас шинэ онцлогтой болж буйг харуулж байна. Тэгээд ч 2018, 2019 оныг Орос, Хятадын бүс нутаг хоорондын харилцааны жил¹⁹ болгон тунхагласан нь орон нутгийн хөгжилд ихээхэн ач холбогдолтой болох төлөвтэй байна.

Дүгнэлт

Манай хоёр хөршийн тухайд өнөөдөр БНХАУ нь зөвхөн дэлхийн хоёрдогч эдийн засагтай орон төдийгүй улс төрийн болон цэргийн хүчин чадлын нөлөө нь түргэн өсч байгаа орон юм. Орос улс хэт их гүрэн байхаа больсон хэдий ч тэдний нийт хүчин чадлыг анхаарахгүй байхын аргагүй. ОХУ, БНХАУ нь хөгжил цэцэглэлт, аюулгүй байдлын талаар өөрийн гэсэн ашиг сонирхолтой, өрсөлдөгчид боловч зарим тохиолдолд харилцан бие биенээ нөхөж дэмждэг, нөхөрсөг харилцаатай. Ийнхүү Орос, Хятадын харилцааны хөгжлийн хэтийн төлөв нь бүх талын стратегийн харилцаа хамтын ажиллагаагаа аажмаар гүнзгийрүүлэхэд чиглэгдэж байна. ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путин Орос, Хятадын харилцааг тодорхойлохдоо “найз нөхдийн хоорондын түншлэлийн онцгой харилцаатай”²⁰ гэж нэгэнтээ хэлсэн.

¹⁷ http://www.mid.ru/ru/maps/cn/-/asset_publisher/WhKWb5DVBqKA/content/id/23204550 российско-китайских отношениях стратегического партнерства.

¹⁸ <http://www.mid.ru/strategiceskoe-partnerstvo-s-kitaem>

¹⁹ 人民日报。Рэньминь рибэо” 2018.09.12

²⁰ 王海运：中俄关系为何能“坚如磐石” 球网。 <http://opinion.huanqiu.com/hqpl/2019-01/14032620.html>

Дээр өгүүлсэн Орос, Хятадын соёл, боловсролын харилцаа, хамтын ажиллагааны төлөв байдлаас харахад хоёр талын хамтын ажиллагааны бүтэц, хоёр орны хоорондоо дамжуулж буй “зөөлөн хүч”-ний бодлогын шинж чанар нь гол төлөв бодит туршлага, үйл ажиллагаанд харилцан үйлчилж байна. Нэг талаас, БНХАУ-ын Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй соёлын зөөлөн хүчний бодлогодоо ялангуяа хилийн чанадад хятад хэл соёлыг хөгжүүлэхэд маш их анхаарал тавьсаар байна. Нөгөө талаас ОХУ ч мөн адил гадаад орнуудад хэл соёлоо түгээн дэлгэрүүлэхэд маш их хүчин чармайлт гаргаж байна. Өнөөгийн ОХУ, БНХАУ-ын хоорондын стратегийн түншлэлийн харилцаа нь зөвхөн улс төр, худалдаа-эдийн засгийн хүрээнд бус мөн соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн салбарт урьд хожид байгаагүй тэргүүлэх чиглэлд хүрчээ. Энэ нь хоёр орны соёл, боловсрол, хүмүүнлэгийн салбарын харилцаа, хамтын ажиллагааны хууль эрхзүйн орчин Засгийн газар хоорондын гэрээ хэлэлцээрээр баталгаажиж, цаашид улам өргөжүүлэн хөгжүүлэх үндсийг бүрдүүлсэнтэй холбоотой юм.

The Aspects Current Situation of Cultural and Educational Relationship between Russia and China

Battsetseg Choijamts

Leading Research Fellow, Ph.D

Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences

Ulaanbaatar, Mongolia

battsetseg_ch@mas.ac.mn

Abstract: *The paper explores actual results and impacts of contracts and agreements, legal environment, features of cooperative mechanism and activities, regional cooperation, inter-organizational collaboration, and student exchanges in cultural, educational and humanitarian sectors between Russia and China since 1990.*

Furthermore, the author argues that the relationship of strategic partnership between the two countries took priorities over not only political and economic issues but also cultural, educational and humanitarian spheres.

Key words: *Collaborative contracts and agreements on culture and education between Russia and China, student exchanges, regional relationship*

Ашигласан материал

1. *Орос-Хятадын гэрээ хэлэлцээрүүдийн эмхэтгэл (1949-1999 он)*, Москва, 1999.
2. *Орос-Хятадын гэрээ, хэлэлцээрүүдийн эмхэтгэл (Хоёрдугаар хэсэг /1949-2003)*, Улаанбаатар, 2003.
3. *Сборник Российско-китайских договоров (1949-1999 гг)*, Москва, 1999.
4. *Даяаршил ба өнөөгийн Еврази: Түүх, хандлага, өөрчлөлтийн сорил*, Улаанбаатар, 2018.
5. *Проблемы Дальнего Востока сэтгүүл*, 1(1993), 5(2001).
6. *Олон улс судлал сэтгүүл*, Улаанбаатар, 1(2018).
7. *Российская газета*, 2001 17 июля;
8. *人民日报 Рэньминь рибao сонин*, 2018.09.12.
9. *光明日报 Гуанмин рибao сонин*, 2017.12.13.
10. *中共中央国务院印发《国家中长期教育改革和发展规划纲要（2010-2020年）》*